

УДК 658.1-043.86(477)

ПЕРЕДУМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ**Кузнецова М.О.***Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Розглянуто основні аспекти запровадження концепції сталого розвитку у діяльність вітчизняних підприємств за умов глобальних соціально-економічних трансформацій. Визначено ключові конструкти сталого розвитку на основі транскордонної соціальної взаємодії та інноваційного менеджменту у стратегічному вимірі. Виділено тенденції розвитку підприємницького сектору в Україні у контексті визначення базису для імплементації актуальних бізнес-практик. Охарактеризовано можливості та свободи ведення підприємницької діяльності за сучасних умов функціонування вітчизняної економіки. Проаналізовано стан та рівень конкурентоспроможності українського підприємства згідно міжнародних стандартів за умов глобальної інтеграції. Доведено необхідність всебічної інкорпорації та інклюзивності стейкхолдерів в рамках забезпечення сталого розвитку бізнесу, суспільства, країни. Запропоновано шляхи удосконалення діяльності вітчизняних компаній за рахунок активного впровадження та дотримання цілей і принципів сталого розвитку в межах ланцюга формування вартості.

Ключові слова: інклюзивність, інкорпорація, інноваційний девелопмент, ланцюг формування вартості, сталий розвиток, сталий розвиток підприємства

UDC 658.1-043.86(477)

PREREQUISITES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF COMPANIES IN UKRAINE**Kuznetsova M.***Kyiv National University named after Taras Shevchenko*

The main aspects of the implementation of sustainable development concept in the activities of domestic enterprises in conditions of global socio-economic transformations were under consideration. The main constructs of sustainable development were defined on the basis of cross-border social interaction and innovative management in the strategic perspective. Tendencies of business sector development in Ukraine in the context of determining the basis for implementation of the actual business practices were determined. The opportunities and freedom for doing business in Ukraine were characterized in the view of modern state of national economy. The current situation and the competitiveness of Ukrainian enterprises according to the international standards were analyzed under the conditions of global integration. The need in broad incorporation and inclusiveness of stakeholders in the

© Кузнецова М.О., 2016

process of sustainable development of business, society and country was proven. The ways of performance improvement of domestic companies through active implementation and compliance with the aims and principles of sustainable development within the value chain were proposed.

Keywords: inclusiveness, incorporation, innovative development, value chain, sustainable development, sustainable development of company.

Актуальність проблеми. Структурні перетворення глобальної економіки спричиняють трансформацію підходів до ведення бізнесу, закладаючи нові основи для інноваційних перетворень. В епоху наростаючої технологізації бізнес-сектору відбувається поступова зміна структури потреб і, відповідно, товарів і послуг, що пропонуються кінцевому споживачу. Дана зміна викликає необхідність перегляду і виробничої, і операційної, і фінансової діяльності підприємства з метою гнучкого реагування на сучасні виклики у контексті міжнародної інтеграції.

На сьогодні конкурентоспроможність компанії визначається її здатністю оперативно та ефективно слідувати за новими тенденціями розвитку як на регіональному, так і на глобальному рівнях, формуючи при цьому базис унікальних компетенцій та бізнес-процесів, нетиповий для конкурентів. З початком нового тисячоліття сталий розвиток став тим стратегічним орієнтиром, досягнення якого є важливим не лише на національному рівні, але й в межах окремого суб'єкта господарювання. Однак наявні вітчизняні умови ведення бізнесу та існуючий опір змінам спричиняють уповільнення процесу залучення та поширення нових бізнес-практик і, таким чином, інерціалізацію розвитку української економіки та підприємницького сектору порівняно з іншими країнами. Саме тому за всеохоплюючого впливу глобалізації та посилення міжнародної конкуренції набуває особливої актуальності виокремлення та аналіз сучасних передумов для забезпечення сталого розвитку бізнесу в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Глобалізаційні тенденції в межах сучасної науки та практики розглядають паралельно із інноваційним виробництвом товарів та послуг і сталим розвитком. Сморжанюк Т. стверджує, що глобальний розвиток передбачає поступовий еволюційний перехід системи від нестійкого (нестабільного) до стійкого (стабільного) стану, що відповідає функції саморозвитку складних систем [8]. Вергун А. та Тарасенко І. зазначають, що стабільність та збалансованість окремих підсистем є

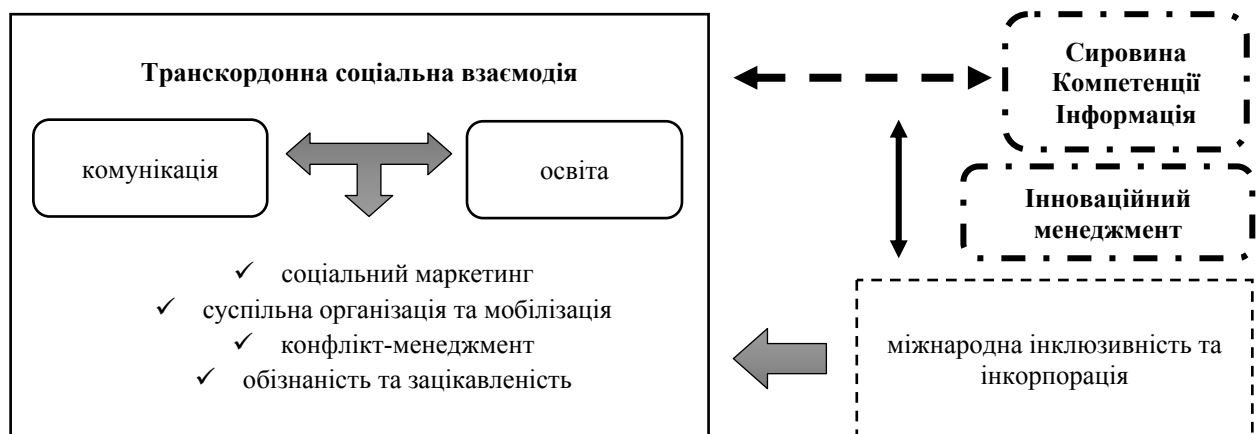
ознаками сталого розвитку системи в цілому, тому доцільно гармонізувати всі три напрямки цілей (економічні, соціальні та екологічні) для досягнення прогресу [1]. Кухарук А. і Змітрович Д. поточнюють, що в бізнес-середовищі збалансування трьох згаданих компонент у процесі ведення підприємницької діяльності надає можливість формувати стратегічні переваги над конкурентами, котрі не досягли цього балансу [5]. Такими стратегічними перевагами є соціальна відповідальність бізнесу та визнання суспільством користі від діяльності компанії, а також раціоналізація використання відновлюваних ресурсів та мінімізація використання ресурсів, що не відновлюються (формування конкурентних переваг у сфері ресурсоефективної діяльності). Квятковська Л. актуалізує важливість врахування інноваційного компоненту розвитку економіки і наголошує на необхідності запровадження цільової державної політики для забезпечення взаємозв'язку між усіма складовими суспільного життя в межах системи сталого розвитку [4]. Однак у багатьох наукових роботах чітко не визначено тих ключових тенденції розвитку вітчизняної економіки, які характеризують умови імплементації та ефективного застосування принципів сталого розвитку у сучасній бізнес-практиці підприємств та організацій.

Метою даного дослідження є дескриптивний аналіз передумов та ключових особливостей забезпечення сталого розвитку підприємств України.

Виклад основного матеріалу. Еволюція світової економіки та трансформація міжнародних відносин є беззаперечними фактами поступального розвитку міжнародного поділу праці. Загострення глобальних проблем підтримки соціальної справедливості та миру, а також необхідність забезпечення економічного зростання та технологічного прогресу визначають вектор розвитку світового співтовариства на майбутнє. Спостерігається поступовий перехід від декларування імперативного впливу держави на всі сфери життя суспільства, в т.ч. і на бізнес-процеси, до створення умов реалізації суспільної ініціативи та підтримки інновацій. Сталий розвиток як результат ефективної взаємодії держави, бізнесу та суспільства є реальною перспективою реалізації зростання економіки України та її участі на міжнародній арені.

Оскільки концепт сталого розвитку спочатку був запропонований з метою вирішення головним чином глобальних проблем бідності та соціальної несправедливості, досить часто його розглядають у контексті концепції «золотого мільярду». Вважається, що на сучасному етапі розвитку, як і в історичній ретроспективі, переважна сукупність обмежених природних ресурсів перебуває під контролем промислово-фінансової еліти світу, а тому є недоступною для більшості населення планети.

Термін «золотий мільярд» базується на тезі про те, що планета Земля перенаселена і належний рівень життя може бути забезпечений тільки одному мільярду мешканців, і є синтезом двох крупних ідей сучасної західної культури, а саме ідеї «золотого століття» прогресу і добробуту та песимістичного визнання обмеженості ресурсів Землі і неможливості поширення цього добробуту на все сучасне населення планети [2, с. 188]. Саме тому поступальний прогрес цивілізації неможливий без раціонального перерозподілу наявної ресурсної бази та виходу за межі національних кордонів (рис.1).

Рис.1. Конструкти сталого розвитку у стратегічному вимірі

Джерело: розроблено автором

Парадигма суспільства сталого розвитку суттєво відрізняється від парадигми індустріального (економічного) суспільства, яке ґрунтується на пріоритеті економічного зростання шляхом широкого використання індустріальних способів виробництва. Це пояснюється тим, що в індустріальному суспільстві відбувається концентрація виробництва та населення, урбанізація, формування системи цінностей, орієнтованих на ефективність, раціональність безвідносно природного середовища. Соціальний та економічний прогрес в індустріальному суспільстві відбувається по лінії нарощування обсягів виробництва матеріальних благ та одержання економічної вигоди будь-якою ціною. За таких умов

охорона навколишнього середовища підпорядковується економічному розвитку, що обумовлює принципову неможливість дієвого захисту навколишнього середовища. Іншими словами, сталий розвиток повинен забезпечувати гармонізацію та поєднання соціальних, економічних та екологічних цілей, їх реалізацію в єдиній соціо-еколого-економічній системі певної території (країни, регіону) [1, с. 209-210].

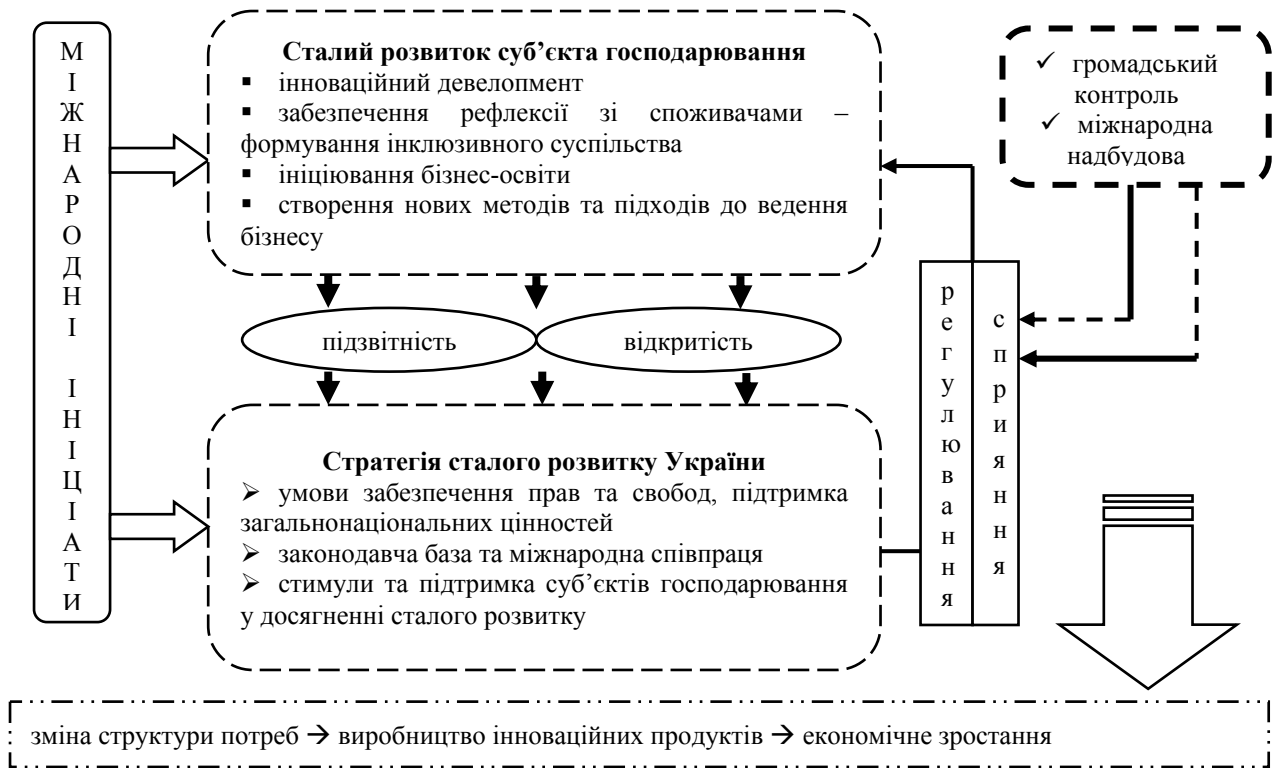
Дана точка зору є обґрунтованою у контексті визначення істотних парадигмальних трансформацій сучасного суспільства. Науково-технічний прогрес, зміна організації виробництва та праці, заміна існуючих підходів до ведення бізнесу на прогресивні та більш адаптивні сприяють і формуванню нової системи ціннісних орієнтирів та установок розвитку соціально-економічних систем. Зосередження суспільства на потребах підтримки миру та добробуту в світі, соціальної рівності та справедливості, верховенства прав та свобод є беззаперечною передумовою досягнення і економічного зростання в цілому. В той же час розпорошування цілей на мега-, макро- та мікрорівнях сприяють виникненню відмінностей у розвитку країн світу та міжнародному поділі праці. Таким чином, закладаються різні стартові умови для імплементації та дотримання концепції сталого розвитку не лише в межах державної політики, але й для бізнес-сектору (рис.2).

В межах даного дослідження під сталим розвитком бізнес-сектору в Україні розглядається процес створення унікального механізму ефективного використання наявних у підприємств можливостей із забезпечення економічного благополуччя, екологічної безпеки та соціальної справедливості для досягнення макроекономічної стабілізації, а також імплементації та підтримки світових стандартів ведення бізнесу.

Україна має потужний природно-ресурсний потенціал та людський капітал. В той же час погіршення військово-політичної ситуації на сході країни, а також високий рівень бюрократії та корупції унеможлиблює вихід вітчизняного бізнесу на міжнародні ринки за світовими стандартами.

Згідно даних щорічного рейтингу легкості ведення бізнесу (Doing Business), що проводиться Світовим банком, Україна займає у 2016 році 83 місце із 189 країн світу [10]. Відбулося суттєве спрощення реєстрації та процедури відкриття підприємства, завдяки чому Україна за останній рік піднялася на 4 пункти (87 місце у 2015 році). За результатами проведеного дослідження міжнародними експертами було визначено ті

сфери, які потребують особливого цільового регулювання. Зокрема, це підключення до електромереж, отримання дозволів на будівництво, ведення транскордонної торгівлі і процедура банкрутства.

Рис.2. Структурно-логічна схема взаємовпливу макро- та мікроекономічних передумов імплементації стратегії сталого розвитку в сучасну бізнес-практику в Україні

Джерело: розроблено автором

Відкритість, транспарентність, підзвітність та прозорість є ключовими передумовами ведення сучасного бізнесу в межах глобального простору. Сталий розвиток як на макро-, так і на мікрорівні неможливий без забезпечення виконання зазначених правил підприємницької діяльності та інноваційного девелопменту.

У цілому, для досягнення сталого розвитку підприємства повинні акцентувати свою увагу на розвитку:

- інвестиційно-фінансової сфери діяльності;
- сфери інноваційної діяльності;
- сукупного потенціалу стійкості;
- системи управління якістю;
- системи зв'язків і комунікацій;
- оновленні асортиментного ряду;
- людського капіталу;
- потенціалу підприємства [4, с. 87].

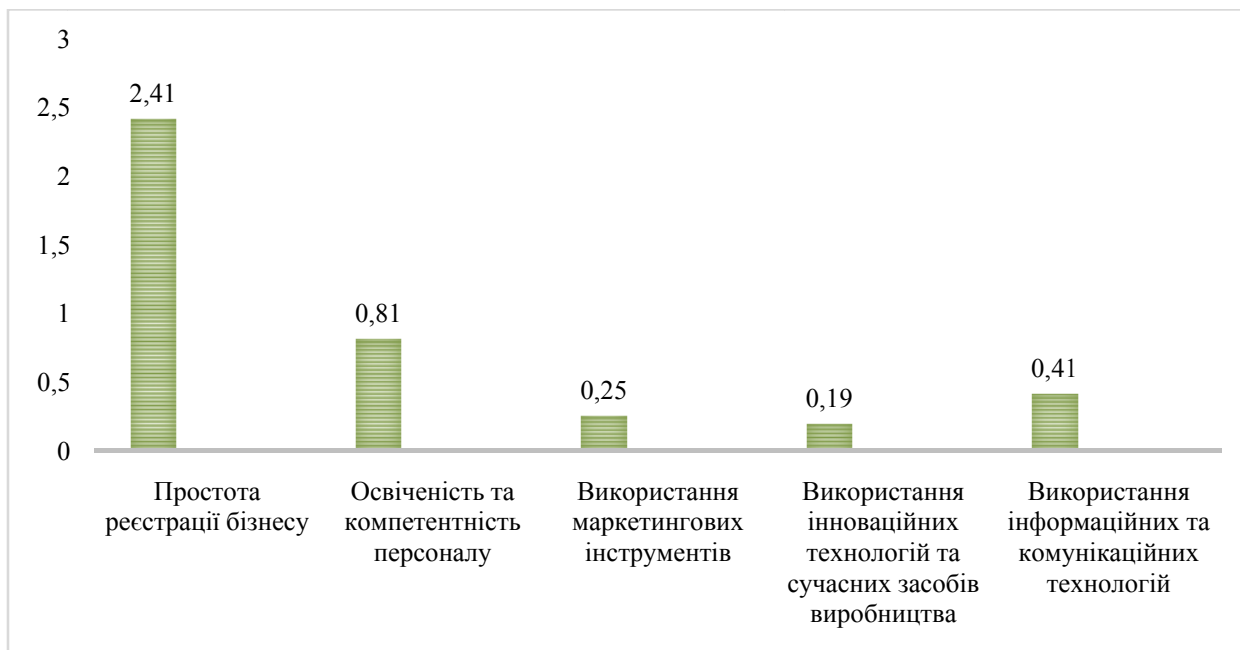
Однак аналіз та оцінка ключових параметрів діяльності підприємства не може відбуватися відокремлено один від одного. Якщо ще декілька років тому використання системного підходу уможливило дотримання принципів цілісності та комплексності аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства, то з прийняттям у 2016 році нових цілей сталого розвитку, що окреслюють глобальні пріоритети та прагнення на період до 2030 року, даний підхід не є всеохоплюючим.

Відповідно до настановчих принципів ООН першочерговим пріоритетом компанії завжди має бути реагування на негативний вплив та дотримання прав людини, пов'язаних із діяльністю компанії та її ланцюгами формування вартості [11]. Відбір інших цілей сталого розвитку здійснюється керівництвом компанії на власний розсуд та із визначеною пріоритетністю. Головним завданням є охоплення максимального обсягу заходів і досягнення в кінцевому підсумку позитивного синергетичного ефекту від їх реалізації.

Ключовою передумовою запровадження принципів сталого розвитку в Україні є рефлексія зі сторони підприємницького сектору на відповідні заходи та дії держави. Базою для реалізації ініціатив суб'єктів господарювання є правове поле та економічні умови, що визначають характеристики бізнес-середовища на окреслену перспективу.

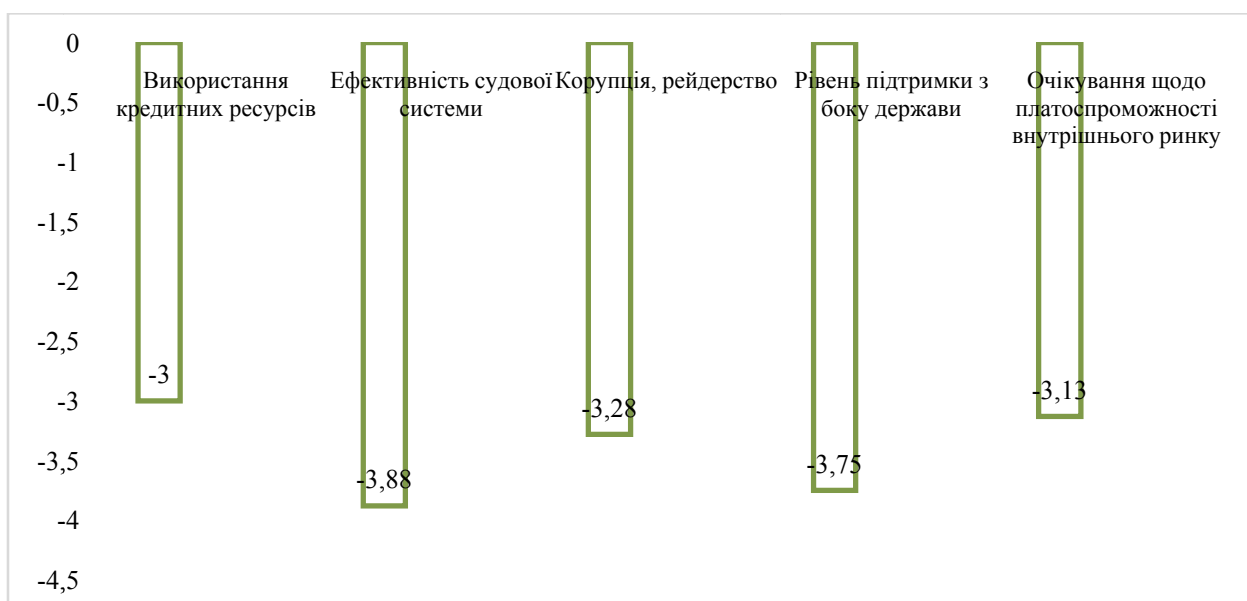
У рамках дослідження можливостей та вихідних умов імплементації міжнародних стандартів розвитку бізнесу в Україні наприкінці жовтня 2016 року Інститутом Свобод Бізнесу було проведено опитування українських підприємців. Згідно одержаних результатів Індекс свобод і можливостей підприємництва України склав «-1,73» (шкала оцінювання – від «-5» до «+5») [6]. У межах проведеного дослідження підприємцям було запропоновано оцінити 25 факторів, що характеризують можливості та свободи ведення підприємницької діяльності за сучасних умов функціонування вітчизняної економіки. Топ-5 найвищих та найнижчих показників наведено на рис. 3 та 4.

На початок листопада 2016 року Індекс свобод і можливостей підприємництва України був від'ємним (-1,73) із відповідними значеннями п'яти найвищих показників (+0,65) та п'яти найнижчих (-3,33), що свідчить про відсутність сприятливого вітчизняного бізнес-клімату.

Рис.3. *Топ-5 найвищих показників індексу свобод і можливостей підприємництва України, 2016 рік.*

Джерело: [7]

Рис.4. *Топ-5 найнижчих показників індексу свобод і можливостей підприємництва України, 2016 рік.*

Джерело: [7]

Дана ситуація обумовлена низьким рівнем очікування платоспроможності внутрішнього ринку та дефіцитом коштів для підтримки операційної діяльності підприємств за умов корупції та неефективності судової системи. В межах дослідження було виявлено, що найбільшого падіння зазнали фактори використання інформаційних та комунікаційних технологій, простоти податкового адміністрування,

інформування щодо умов та можливостей співпраці з ЄС, розвитку сфери послуг із підтримки малого та середнього бізнесу тощо.

Таким чином, вітчизняні підприємства не мають належної підтримки з боку держави та не володіють достатніми практичними можливостями для залучення додаткових коштів та уникнення корупційних механізмів. Ті питання, які обумовлені особливостями того чи іншого бізнесу, вирішують компаніями самостійно на основі власного бачення майбутнього розвитку (стратегічний менеджмент, корпоративна культура, маркетинг та інновації).

Висновки. Ефективне функціонування бізнесу в Україні можливе лише за рахунок покращення економіко-правового середовища та взаємної кооперації державного і приватного секторів економіки. Сталий розвиток як всеохоплююча парадигма ХХІ ст. декларує необхідність швидких, цільових та комплексних змін на різних рівнях сучасних соціально-економічних систем. Наявні передумови для зміни бізнес-практик в Україні не є сприятливими, оскільки не забезпечують підтримку ініціативного підприємництва, інклюзивності суспільства і затвердження параметрів соціальної та екологічної відповідальності. В той же час формування конкурентних переваг підприємства на засадах сталого розвитку – це беззаперечний та потенційно результативний процес підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках, що обумовлює важливість зосередження керівництва компанії на генеруванні внутрішніх унікальних компетенцій та технологій. Саме тому, доцільно продовжувати наукові та практичні пошуки механізмів ефективного використання наявних у суб'єкта господарювання технологічних можливостей і людського капіталу для максимально швидкого реагування на сучасні виклики та імплементації принципів сталого розвитку у межах всього ланцюга формування вартості для окремого підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вергун А.М. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації / А.М. Вергун, І.О. Тарасенко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2014. – № 2 (76). – С. 207-218.
2. Деркач М.І. Концепт сталого розвитку як домінуюча ідеологія людської цивілізації у ХХІ ст. / М.І. Деркач // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2009. – Випуск 1 (48). – С. 185-191.

3. Кара-Мурза С. Концепция «золотого миллиарда» и Новый мировой порядок [Електронний ресурс] / С. Кара-Мурза. – Режим доступу: <http://www.duel.ru/publish/karamurza/gold/oro1.html>.
4. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства / Л.А. Квятковська // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Випуск 1 (48). – С. 85-89.
5. Кухарук А.Д. Формування конкурентних переваг підприємства з урахуванням положень концепції сталого розвитку / А.Д. Кухарук, Д.Д.Змітрович // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 15. – Ч. 2. – с. 46-48.
6. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
7. Офіційний веб-сайт Інституту Свобод Бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibf.com.ua>.
8. Смержанюк Т.П. Сталий розвиток в умовах глобалізації та його складові / Т.П. Смержанюк // Економічні інновації. – 2013. – Вип. 53. – С. 253-260.
9. Филюк Г.М. Оцінка конкурентного підприємницького середовища в Україні: методологічні аспекти / Г.М. Филюк // Вісник національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2011. – № 124-125. – с. 19-21.
10. Doing Business Economy Profile 2016: Ukraine. [Електронний ресурс] / World Bank. – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org>.
11. SDG Compass: посібник для досягнення Цілей Сталого Розвитку в сфері бізнесу [Електронний ресурс] / ООН. – Режим доступу: <http://sdgcompass.org>.